

عصرى ملتق

تاريخ تاسيسى: ۱۹۲۴
نويابر ۱۰

واعصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا...

نومبرو - ۱۵

ايبون ۱۹۲۷ ميلادى، دينى، علمى، اخلاقى و فلسفى آيلق مجموعه در ذى الحجه ۱۳۴۵

مندرجات

خلافت مسئلهسى	حاجى مصلح الدين
جوابلارمز	اسماعيل سليمان
۱۴ نجى نومرودهن مابعدى	جمال الدين ويراتى
مسلمانلق انسانلق دينى در	تفرقه
عائيله تربيه سته داير	تفرقه
اسلام عالمنده فلسفه	بلال فائيق
مسلمان عالمنده نه لر اوليور	حاجى مصلح الدين

عائله تهریه سینه دائر

ار که کث وظیفه سی

هر کسله کوزهل معامله ده بولونماق شریعت اسلامیته نك برنجی قاعدلرندن ایسه ده کوزهل معامله نك اَك الزمی ده قادین ایله اولان معامله در. قادیلر اسلام نظرندۀ فوق العاده محترم کیمسه لر اولدیغی کبی قادیلره رعایت ایدن ار که کلدردۀ اَك حرمتلی اولان ار که کلدرد جناب حق قرآن کریمندۀ قادیلر ایله کوزهل معامله بی امر ایتمشدر که مذکور امری یرینه که تیرمه ک هر بر مسلمانۀ لازمدر.

بولونطولایی هر بر مسلمان، قادین، لزومی اولاجق شیلری حاضرلاماغۀ وه قادینی هر بر مشکلاتدن قدرتی یه تدیکی قدر حمایه ایتمه که، قادینه، قارشی مرحمتلی اولماغا بورجلیدر. بویله معامله ده بولونان ار که کث دونیاسی ده کوزهل آخرتی ده راحت اولور.

قادیله کوزهل معامله ایتمه کی شرفلی بر وظیفه بیلن ذات شریعت وعقله موافق اولمایان شیلری قادینه ته کلیف ایتمه ز، حتی اَك عزیز یاوروسنه اولان شفقتی درجه سنده بر شفقت ایله قادینی هر بر مشقتلردن محافظه ایدر. بویله یاپماق عالی طبیعتلی ار که کلدۀ یاراشان بر وظیفه در. قادیلرمنز آنا و بالالرنک عزیز یاورولری و کوزبه بکلری اولدقلاری حالده آنلاردن آیریلوب سزلره یار و بوتون دردلرمزۀ تابع اولمایه حاضر طوران سو کیلی همشیره لیمزدرد. بولر عائله نظامنی محافظه ایتمه ک و بالخاصه یارانماق مقصدیه کیجه اویوقولارینی، کوندوز راحتلرینی فدا ایدوب چوققلرینی باقوب بویوتمه کده در.

حتی یاپماغامه جبور اولماقلری پك چوق خدماتی کندیلرینک غیرتلیله، آرزولریله یاپماقده درلر. شمدی بولرک بو کبی خیرلرندن صرف نظر ایدوب کوزهل مکافات یاپیلاجق یرده فنا معامله یاساق ار که کلدۀ و انسانلره مناسب اولمایان قباحترک اَك بویوکنی یاپمش اولورز.

بو سوزلردن مقصد، قادیلری کیف و هواسنه براقماق و هر نه یاسالار سیرجی اولوب باقماق اولمایوب عقل و

شریعتک مساعدۀ ایتدیکی یولده کوزهل معامله ده بولونماق اولدیغنی بیلدیرمه کدر. قادین ایله اولاجاق معامله، افراط و تفريط اولمایوب عدالت اوزرنده بولونماقده در.

تربیه لی ار که کث قادینه قادینه قارشی کوزهل معامله ده بولوندیغی کبی کندی وقارینی ده محافظه ایدر. یعنی کندیسی حرمت ایدر و کندیسنه حرمت ایتدیره بیلیر. هر ایشده آنکله مشورت ایدوب بر یره کیده جکی زمان، مساعدۀ استحصال اینمک قصدیه دکل خبر ویرمه ک نیسله، کیده جکی یری سویلمه ک لازمدر.

ار که کی ایله مشورتده بولونماسنی عادت ایدن قادین ار که کث کندیسنی سه و دیکنه امین اولور. و بونک ثمره سی اولاراق کندیسی ده دائما صداقتده بولونور. قادیلر هر دائم احترامه لایق انسانلردر. بعض قادیلار واردر که، اکر عقللرینی طارتماق ممکن اولسه یوزلرجه ار که کث عقللرینه غالب که لیر. شاید قادین طرفندن یریلیمش فکر طوغری کورولمه ز ایسه لسان مناسبله یا کلیش دوشوندیکنی آکلاتماق ار که کث اَك مهم وظیفه سیدر.

قادین، بو سایه ده هم مشورت ایدلمه ک شرفه نائل اولدیغندن هم ده یا کلیش فکری تصحیح ایدیلدیکندن ممنون اولور. زوجنک شفقت قانادی آلتنده اولدیغنی بیلن قادین زوجنه قارشی ایی فکرلر به سلره، دائما زوجنک رضاسنی استحصال ایتمه ک ایچون چالیشیر، بابا وه آناسندن، قارداشلرندن زیاده زوجنی سه وهر و زوجنک شفقت نه حیران اولور.

قادین اوندۀ بر شی ییقار کهن قضا قیرمش اولسه ار که کث باغیرمالیدر. بویله بر حال وقوعینده ار که کلدۀ یاپاجنی شی باغروب دو کمه ک دکلدر. بویوک بر ضرر اولمادیننی دوشونه ره ک سکوت ایتمه کدر. قادین کندیسنی که لوبده « بویله بر قصورم اولدی » دیدیکی زمان یاخود قیمتلی شیلر قضایه معروض قالدیغنی وقتده: « جانم، الله بوندن بویوک قضالردن محافظه ایشون، بر حیاته ده قالدقچه مال بولونور. مع مافیه بوندن صوگره دفت ایتا » کبی

سوزلر ايله نصيحت صورتىدە تىنبە ايتىمك لازىمىدۇر. بويىلە عادىتىمىز
اولان ار كەكلەك، قاندىلەرى ياننىدە حەرمەتلىرى زىيادەلەشسە
و موقىيى يۈكسەكلىرى. قاندىلەر، ار كەكلەك خەتلىرىدىن دىكل
غەپلىرىدىن و قارلى نصيحتلىرىدىن قورقارلار.

قاندىلەك بۇ قورقۇلۇق قويۇنلەك قوردلاردىن قورقۇلۇق
قىيىندىن دوشمانلىق قورقۇسى اولمايۇب مەھبەت ايله قارىشىق
اولان حەرمەت قورقۇسىدۇر. ار كەك اولان كىمىسە مەھبەت
ايتىدىكى و اقئارەدە كەندىسىك ھانكى شىلەرى سەووب ھانكى
شىلەردىن نەرت ايتىدىكى زمانىك عادىتى نە اولدىغىنى و چوققىلىرى
ناصل تەربىيە ايتىمەك لازىم كەلەجەككى، ياقىن دوستلار و احبابلار
ايله دوشمانلىرىنىك احوالىنى سويلەمەك و دونىادە لازىم اولان
عرف و عادىتىنى بىلىدىرمەك، ولىھاسل قاندىنى ارشاد ايله مەك
لازمىدۇر. بويىلە ياپىلاق قاندىلەك ياكى شىلەلەردىن چە كىنەسەنە
سەبب اولۇر. اونوناقىدىن، خەتلا ايشلەمەك كەن انسان مەزە اولما
دىغىندىن ار كەكلەك كىيى قاندىلەر كەدە قىسورى بولۇنۇر. بويىلە
خەتلا. ار كەك اسلامىيە قەبلى تەلىف ايسە، يوقارىدە دىدىكىمىز
كەبى غەپ ايدىلە بىلەر، شايد قاندىن شەرىعت اسلامىيەدىن خارج
ياكىلىش ايش ياپمىش ايسە ياخۇد قەتدا ايشلەمىش ايسە او
وقت مەسەلە ايتىمك ايتە جائىز دىكلەر.

بۇ صورتىدە ار كەك او ايشىك عىب اولدىغىنى قاندىنە
كوزەلجە آكلايىر. شايد بوندىن فائىدە كورۇلمەز ايسە
قاندىنىك ولى سەنە مەلەمەت وىرەك آندىرىن ياردىم ايسەنەر،
كەر ايتىمەك، داياق آتماق و قەوۇلى كىمىسەلەر شەكەيت
ايتە كەن اجتناب ايتەك ار كەككە علۇ ھەمىتىدۇر. روائىلەر
كورە اصحاب كرىدىن بىرى قاندىن شەكەيت ايتەك
ايچون او وقتىك خەلەسى اولان عمرالفاروق رضى اللە عنە
خەتەلەرنە كىدەر. لىكن عمرالفاروق قاندىنىك قوجاسنە قارشى
كەلدىكىنى قاندىنىك كەيدىن صەبابە ايشىدىر ايشىمەز
كەرىيە دونەر. بۇ ذاتىك كەرىيە دوندىكىنى عمرالفاروق
كورۇپ چاغىرتىر دونۇب كەلەن ذاتە «نە ايچون ايچەرى
كەرمەدىن كەرىيە دوندىك» دىيە سورار. ذاتەدە: «يا
امىرالمؤمىن! قاندىن آجى سوزلى اولدىغىندىن ذاتىكە شەكەيت
ايتەك. اوزرە كەشمەدىم. لىكن قاندىنىك طرفىدىن سەزە
قارشى كەلدىكىنى ايشىدوب «بۇ قانغوغە عمرالفاروقكە كەندىسىدە

داخل ايشى دىيە كىرى دونۇب كىتمە كەدە ايدىم.» دىر.
بۇ كە قارشى عمرالفاروق: «أى قاندىلەر! قاندىلەرىمىز اولەرىمىزى
تەمىزلەيۇب يىقايۇرلار، ائلسەلەرىمىزى يىقايۇرلار، چوققىلىرىمىزى
تەربىيە ايدوب بىوتىورلار.

كەدىلى ساعەتلىرىمىزدە كوكۇللىرىمىزە تىلى وىرىيورلار.
بىزم اوستومىزدە بونلەك پەك بويۇك ائلىكىلىرى وارىدۇر. شىمەدى
بونلەك بۇ ائلىكىلىرىنى؛ انسان اولدىقلىرىنى اونونۇب بىزە
قارشى بەزى وقتلار حەرمەتە قىسور ايدىرلار ايسە ھىچ غەپ
ايدىلمەرمى؟» دىمىشۇر.

صەبابەدە خانەسەنە كەلۇب ايشۇ مەجرايى تەمەلە قاندىنە
سويلەمىش، قاندىلەر ار كەكلەك طرفىدىن ھەر وقت حەرمەت
كورمەكە مستەھق ايسەلەردە مەل و قىلارندە ووضە مەل ايتىدىكى
زمانلەردە زىيادەسەلە حەرمەتە لايىقەلەر.

بويىلە كونلەر قاندىلەر ايچون مەشەقەتلى و آغىر كوكۇلەردۇر.
قاندىلەر اك آغىر بالالەر ار كەكلەكنىك صدەقلىرى ايچون -
صبر ايدىرلار. ايسەدە كەندى خەتلارىنىك آياقلىر آلتىنە آلتىنە
قەتەي راضى اولمازلار. بەلكە بونى پەك بويۇك خەتەت عد
ايدوب ھىچ بىر وچەلە تەل ايدەمەزلەر. بوندى قاندىلەر خەتەتلىرىلەر.
بونىكەچون قاندىنىك خەتەت رەعايت ايتەك ار كەككە وظيفەسىدۇر.
قاندىلەك خەتەت مەھفەزە ايدىلەرسە عائەلە شەرفى مەھفۇظ قالىر
و قاندىنە مەمنون مەسعود اولۇر.

«قاندىنىك عەففى اولماسىنى آرزو ايدىن ار كەك اك
اول كەندىسى عەففى اولسون!» مەقالى غەيت كوزل و
دوغرىدۇر.

بورادە يازىلمىش شىلەر ار كەكلەك اصلا اھمال ايتەسى
جائىز اولمايۇب اجراسى لازىم اولان وظيفەلەردۇر.

وظيفەسىنى بىلەرەك وە يا بىلەمەيەرەك بەنەمسەيەن انسانە
ار كەك دىمەك جائىز دىكلەر. چالیشاراق قازاندىغى پارەلەر
سەيەسەندە فەھش خانەلەر ايله مەخەنەلەردە ياشايان و قەمار
اويناياراق زەنكىنەلەكنى و قەمەتلى عەمرىنى تەلف ايدەن كىمىسەنەك
عائەلە رەئىسى اولماسىدىن ذرە قادار اولسون فائىدە كورۇلمەز.
كەشەكە ياكى فائىدە كورۇلمەكە قەلسە؛ بەلكە صوك
درجەدە ضرر كورۇلۇر. عائەلە رەئىسى اولانكە كىزلى و

آشکار سفاہتینک جملہ سی چوققارینہ و خلفلرینہ میراث قالیر. بونک نہ قادار بویوک، بر بہ بختلق اولدیغنی هر کس بلسه فنا اولماز.

طلاق و مفارقه

ازدواج؛ ارکهک ایلہ قادینک برلیکده عائله تشکیل ایدوب برلیکده یاشاماق و برلیکده نسل یه تیشدیرمهک ایچون کند ی آرالاریندا یابدقلاری عهد و اتقاقدن عبارتدر.

طلاق و مفارقت ایسه؛ اشبو اتفاقی بوزماق و عهدی ابطال ایتمه کدر. ارکهک ایلہ قادینلرک عائله تشکیل ایدوب بر وجود اولاراق یاشامالاری طبیعتلرینک بر اولماسینه باغلیدر.

زیرا ازدواج بر ایکی کونلک یول آرقاداشلیغی دکلدر؛ ابدی حیات آرقاداشلیغی در. طبیعتلرنده برلک اولمایان ارکهک ایلہ قادینک برابر یاشاماسی غیر ممکنر. یاشاسه بیلہ یاشاندیغی مدتجه کین ایلہ یاشانیر. دونیاده بویله یاشایشه صبر ایدیلہمهز. زوج ایلہ زوجہ آراسنده محبت اولماز. ارکهک ایلہ قادین حصول محبت ایچون چالیشدیقلری حالده بر نتیجه حاصل اولمازسه بر برندن آیریلماق لازم که لیر. ارکهک و قادین بر برینه ضد اولدقلاری حالده دهشتلی بر عذاب ایچنده بولونماقدان ایسه کوزهل بر صورتده مفارقت ایدوب هر بری کند ی طالعیرینی کندیلری تجربه ایتمه لری ده ا مناسبدر. طلاق و مفارقت انسانلر آراسنده طبیعی بر ایش اولدیغندن هر قوم و هر میلته واردر.

فقط بعض مللر مشروع صورتدن باشقا بر صورتله مفارقت ایتدکلری حالده شریعت اسلامیه بونی مشروع و بر طاقم قاعده لره باغلامشدر. ارکهک ایلہ قادیندن بریسی کوتو یوله سلوک ایدوب آدینک چیقدیغنی فرض ایدلم. بویله بلایه دوشولدیکی زمان یاخود دوشولهجه کی سه زیلیدیکی وقت آیریلاراق کند ی شرف وحیشتنی صاقلاماق ایکر طرفه ده ایجاب ایدر. بو ایسه طلاقک مشروع اولماسنده کوریلن فائده لردندر.

لاکن شریعت اسلامیه هر نه قادار طلاق ی وضع ایتمش ایسه ده یالیکز ضرورتی دفع خصوصنده جائز کورمشدر.

یوقسه ادب و آخلاق نقطهئی نظرندن طلاقک عندالله مبعوض بر عمل اولدیغنی احادیث نبویه شهادتبلده ثابتدر. تطایق ایدیلمش قادین - هیچ کیمسه سز اولدیغنی تقدیرده - چالیشوب قارینی طویورماغه و یا هر دورلو ارکه کله رله دوشوب قالمماغه مجبور اولور.

طلاق یوزندن چوغلان دیله نجللیک، زیاده لشنه فاحشه نلک حدی حسابی یوقدر.

بونلرک هر بری ملتیز ایچون طاعون و وبا میقروب لرندن ده ا زهرلی میقروبلدر. تطایق ایدیلمش قادینک چوجوغی اولماسی قادار مشکل بر حال تصور ایدیلہمهز. چونکه ارکهک کندن آیریلمش قادینک چوجوقلاری، پدر و والدہ لری یاشادقلری حالده، یتیم اولاراق یاشارلار. حتی اویله واقعه لر اولور که: ارکهکی وفات ایدن قادیندن قالمش اولان چوجوقلری، اوگهی آنانک ید تربیه سنه تودیع ایدوب چوجوقلری اوگهی آنانک دوشمانی نظرلرینه تسلیم ایدر. بویله چوجوقلار کوزهل تربیه و فضیلت یهرینه ابکی جامع آراسنده قالمش بی نماز کبی تماماً آخلاقسز بر انسان اولاراق یه تیشیرلر. ایشته بو طلاقک ضررلرندندر.

بعض کیمسلر ده ا واردر که قادینلر ایلہ اولان معامله لرنده اوزلهرینی هیچ مسئول اولمادقلاری فکرینده در.

بو کیسی ارکهکله رک دوشونجه لرینه کوره: بر ارکهک قادیننی ایستهر سه ووب برلیکده یاشاسین، ایستهرسه آیروب قوغسین، قادینک ارکهک قارش ی هیچ بر حق ی اولمایوب قادین ارکهکک آلدنہ جانسز بر صوپا کبی ایمش!.. بو، بزم خلغمز آره سنه باخصوص عوام خلکک قافاسنه یهر- له شمش فنا بر اعتقاددر.

بونک کبی فنا فکرلر و اصلسز سوزلرک خلغمز آراسنه سرعت عجیبه ایلہ داغیلماسی اولره شریعت حکملرنی آکلاتیجی وه اونلرک ذهنلرنی نورلاندیرماقله برابر آخلا- قلارینی اصلاح ایدمه ک کبی بر یولده وعظ ایدیجی کیمسه لرک آزیغندان ده ا دوعریسی اولمادیغنداندیر.

ایشته بو یوقسزلق سببندن بزده عائله حیاتی فنا بر صورتده بوزیلمشدر. قادیننی کوزهل تربیه ایتمهک اقتدارنده اولمادیغنی حالده ایکنجی حتی اوچنجی قادین آلان، ملک

كېي قاديىنى اولديغى حالده فاحشه لر آراسنده عمر كه چيره ن، قاديىنى قيزيل قانلره دالديرىجى، سن بلوغه واصل اولمايان صبى قيزلرى نكاح ايديجى، بالارندن قالان ماللىرى تقسيم ائيمه ك ايچون بر توغان قارداشلىرىنه دوشمان كه سيليچى كيمسeler بزم آرمزده پك چوقدر.

بوندن باشقه بوتون قريه و شهرلر ك يقيم چوققلر و فقير ديله نجيله ر ايله دولماسى عائله حياتموزك بوزرقلينداندر. شريعت اسلاميه؛ بالعموم انسانلره كوزهل معامله ده بولونماغى، حتى حيوانلره بيله مرحمتلى اولماغى بويوريور. يوقسه

تميز يوره كلى و مرحمتلى قاديىلر حقنده جانناوارلره ياپيلمايچاق درجه ده مرحمتسوليكي تجويز ائيمه يور.

«قاديىنى سه ومه يورم، بونك ايچون بوشاماق فكره نده يم.» ديه ن بر كيمسليه حضرت عمر حضرتلى:

«سه ومه ز ايسه ك عهده وفايه رعايه يوقمى در؟ دونياده كى خانه لر محبت ايله تولمشدر» ديه ركه تكدير ائيمشدى. (كتاب البيان ج ۱۰ س ۱۸۲) قاديىلره رعايت ائيمكى و اولنره دائما.... و مرحمت به سله مه كى بيلديره ن حديثلر پك چوقدر. (مابعدى وار.)

اسلام عالم مدنيتنده فلسفه

ايچون اسكندريه ده ن آيريلدى. يولده اميرك وفات خبرىنى آلاق مملكت نه قايتمايه قرار وىردى «طوسه» كه لنجه صوفونه التحاق ايده رك اولار كېي ساده بر حيات كه چيره مه به باشلامشدر.

ايشته بو وقتلر بر چوق آثار تاليف ائيمشدر. بو اثرلرنده تعقيب ايتديكى غايه اسلام دونياسينك باشقه دينلره و فلسفه به فائقيت نى اثبات اولمشدر.

بونك ايچونده «حجة الاسلام» «زين الدين» صفتلرىنى قازانمشدر.

الهيته دائر يازديغى كتابلرندن اك مشهورى «احيا علوم الدين» در.

معلمك يازديغى آثار مياننده يوقاريده ذكرى كه چهن «احيا علوم» دن باشقه «مقاصد الفلاسفه» و «تهافت الفلاسفه» ناملرنده يازديغى ايكي اثريله آخلاقدن باحث «ايها الولد» اسمنده كى اثرى غايت مشهوردر.

ابوحامد غزالى نك فلسفه اسلامده بر صفحه مهمله تشكيل ائيمه سى اك زياده «حسابيه» سندن ايله رى كه لمشدر.

او زمانلر كترتله بولونان مذهب فرقه رينك نظريه لريله فيلسوفلر ك فكر و مطالعاتنى تدقيق و تعميق ايده رك هپسندن شبهه له نمش حواسه - دويغو - امنيت ائيمه مشدر.

تاريخ فلسفه كتابلىرى كوزده ن كه چيريرسه ك اسلام دونياسنده دخى عقل و فكرلره حيرت ويره ن ويوك و مشهور فيله سوفلر كورير، اسلام دونياسنده ده بوتون علومى شامل ذاتلر به تيشميش اولديغى آكلارز

مثال اولاراق «امام غزالى» ي تقديم ايده رم. امام غزالى ابوحامد محمد بن محمد الغزالى خراسانده «طوس» شهرنده هجرتك «۳۹۰هـ» سنه سنده دوغمشدر. ابتدا طوغديغى شهرده صوكره «نيسابور» ده تحصيل علوم ائيمشدر. ياشليغنده بيله بويوك بر دهايه مالك اولديغى كوسته رمشدر.

او وقتلر بغدادده حكم سورهن سلجوقى سلطانلرنده ن «ملك» شاهيك وزيرى «نظام الملك» حكيم مشاراليهك - غزالى - كرك احكام دينيه اسلاميه ده وه كر كسه فلسفه ده حائر اولديغى معلومات وسيعه يى تقدير ايده رك مذكور شهرده كنديسك تاسيس ائيمش اولديغى «مدرسه نظاميه» مدرسلكنه تعيين ائيمشدر.

او وقتلر امام غزالى اوتوز اوچ ياشنده اولوب بويوك عالمرده ن صاييلير ايدى.

برقاج سنه او قوتديقدن صوكره فريضة حجى ايفا ائيمك ايچون حجازه كئيمشدر. اورادان عودتدن صوكره شام، قدس واسكندريه ده معلميك ائيمشدر. صوكره كندينه محبت فوق العاده سى اولان «مراكش» اميرنك يانسه كئيمك